

สมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช กู้ชาติกู้แผ่นดิน

หนึ่งฤทัย เปรมปรีดา
เรียบเรียง

สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราชกู้ชาติกู้แผ่นดิน

ISBN (e-book) : 978-616-95018-1-7

หนึ่งฤทัย เปรมปรีดา : ผู้เรียบเรียง

โฮป สำนักพิมพ์

Hope.press2014@gmail.com

จัดทำโดย

สุปัญญา อึ้งหนองบัว

๑๐๙/๒๑ ซอยสวนสยาม ๓ คั่นนายาว กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐

ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๘

© สงวนลิขสิทธิ์ ตาม พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๕๕๘

คณะกรรมการ

สุริย์รักษ์ พันธุ์งาม, จุลองรัฐ ไชยไพศาล

ศิลปกรรม

Hope Studio

สมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช
กษัตริย์แผ่นดิน

จากสำนักพิมพ์

หากเอ่ยถึง **พระเจ้าตากสิน** แน่นนอนว่าทุกคนจะต้องนึกถึงความเป็น
สหายอดวีรกษัตริย์ผู้เป็นผู้นำที่สามารถสู้รบและกอบกู้เอกราชคืนจากพม่าใน
การเสียกรุงครั้งที่ ๒ ซึ่งได้ส่งผลให้ไทยยังเป็นไทยจนทุกวันนี้ ด้วยวีรกรรมอัน
ยิ่งใหญ่จึงได้มีพระนามต่อท้ายว่า **มหาราช**

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หรือ **สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี** หรือ
อีกพระนามคือ **สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔** มีพระนามเดิมว่า **สิน** บิดาเป็นชาว
จีนแต่จิวชื่อ **หยง** มารดาเป็นคนไทยชื่อ **นกเอี้ยง** เมื่อสมัยเด็กอยู่ในอุปการะ
ของ **พระยาจักรี** พาไปฝากเรียนที่สำนัก **อาจารย์ทองดี วัดโกษาวาส** ต่อมา
จึงถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชสมัย **สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ** ระหว่างนี้
ก็ได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทย ขอม และคัมภีร์พระไตรปิฎก นอกจากนี้ยังได้
ศึกษาภาษาอื่นๆอีกเช่น ภาษาจีน ภาษาญวน ภาษาลาว และภาษาแขก จน

สามารถพูดได้ค่อนข้างหมด ก่อนกรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ นั้น สมเด็จพระเจ้าตากสิน (ขณะดำรงตำแหน่งเป็นพระยาตาก) รวบรวมไพร่พล ได้ประมาณ ๕๐๐ นาย หลบหนีออกจากกรุงศรีอยุธยามาได้ก่อน พระองค์ได้นำไพร่พลไปตั้งหลักที่จันทบุรี เมื่อรวบรวมกำลังพลและสะสมกำลังจนเข้มแข็ง และมีความสามารถในการต่อสู้เพื่อกลับไปสู้รบกับพม่าได้อย่างเพียงพอแล้ว จึงนำทัพกลับไปยึดกรุงศรีอยุธยากลับคืนจากพม่าจนสำเร็จ

พระราชกรณียกิจสำคัญของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในรัชสมัยของพระองค์ ไม่เพียงการกอบกู้เอกราชคืนจากพม่าภายหลังการเสียกรุงครั้งที่ ๒ และขับไล่พม่าออกจากแผ่นดินไปจนหมดสิ้นเท่านั้น พระองค์ยังต้องทำสงครามเพื่อรวบรวมแผ่นดินกลับเป็นปึกแผ่น ต้องออกปราบชุมนุม ปราบกลุ่มก๊กต่างๆ ที่ถือโอกาสตั้งตัวเป็นอิสระยามบ้านเมืองแตกแยก รวมถึงยังต้องขยับขยายเขตพระราชอำนาจออกไปให้กว้างขวางขึ้นเพื่อความเข้มแข็งตลอดรัชสมัยอีกด้วย นอกจากนี้พระองค์ทรงมุ่งมั่นจะฟื้นฟูประเทศในด้านต่างๆ ให้กลับคืนสู่สภาวะปกติภายหลังสงคราม ทรงส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม วรรณกรรม และด้านการศึกษาอีกด้วยเช่นกัน จากที่กล่าวมานี้เป็นเพียงบางส่วนของเนื้อหาเท่านั้น ถ้าหากท่านผู้อ่านสนใจในรายละเอียดเกี่ยวกับพระประวัติของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แล้ว มีหลายเรื่องที่น่าสนใจและน่าพิเนิจพิเคราะห์ ซึ่งทางผู้เรียบเรียงได้นำข้อมูลจากหลายๆ ด้านมารวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้ให้ท่านได้ทราบ ได้ศึกษา จุดมุ่งหมายในการทำหนังสือเล่มนี้ของทาง สนพ. นั้น โดยหลักแล้วก็เพื่อให้ผู้คนได้หันมาสนใจประวัติศาสตร์ชาติไทยว่ามีที่มาที่ไปเป็นเช่นไร และหากขาดซึ่งความรัก ความสามัคคี รวมถึงความเสียสละแล้ว ความสำเร็จนั้นก็คงไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพื่อนำบทเรียนมาเทียบเคียงและปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในทุกวันนี้ และเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์ต่อไป

“การแสวงหาความรู้

ทำให้เกิดภูมิปัญญา”

สำนักพิมพ์ ไฮป

สารบัญ

บทนำ	๙
ตอนที่ ๑ เหตุการณ์กรุงศรีอยุธยา ก่อนเสียกรุงครั้งที่ ๒	๑๙
ตอนที่ ๒ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งแผ่นดินกรุงธนบุรี	๘๙
ตอนที่ ๓ พระจักรขยา เจ้าจอม และเชื้อสายราชวงศ์ธนบุรี	๒๕๑
ตอนที่ ๔ ทหารเสือคู่พระทัย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	๒๖๕

บทนำ

วีรกษัตริย์แห่งสยามผู้ซึ่งทรงพระปรีชาสามารถนั้นมีอยู่หลายพระองค์ด้วยกัน หากย้อนหลังไปตั้งแต่ยุคเริ่มต้นเกิดแผ่นดินสยามขึ้น ไม่ว่าจะเริ่มนับจากแผ่นดิน *ล้านนา* หรือนับจาก *สุโขทัย* มาจนถึงในสมัย *อยุธยา ธนบุรี* และ *รัตนโกสินทร์* กระทั่งมีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก *สยาม* มาเป็น *ประเทศไทย* จนปัจจุบัน แต่วีรกษัตริย์ผู้ที่ทรงพระปรีชาในด้านการรบ การปราบปรามศัตรู และเป็นผู้ที่รวบรวมแผ่นดินไทยภายหลังต้องบอบช้ำจากการตกเป็นเมืองขึ้นของชนชาติอื่นให้กลับมาเป็นปึกแผ่นถาวรได้อีกครั้งหนึ่ง จนได้รับการยกย่องให้เป็นวีรกษัตริย์ผู้กู้ชาติกู้แผ่นดินสยามนั้น มีอยู่ ๒ พระองค์ ที่ชาวสยามหรือชาวไทยให้การเทิดทูนเป็น “*มหाराษฎ์ชาติกู้แผ่นดิน*” วีรกษัตริย์ ๒ พระองค์นี้ก็คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนั้น ไม่เพียงแต่เป็นที่เชิดชูในพระเกียรติ

สมเด็จพระเจ้าตากสิน

และพระประวัติในหมู่ชนชาวไทยเท่านั้น ยังเป็นที่สนใจใคร่ศึกษาของคนต่างชาติทั่วโลกหลายประเทศอีกด้วย ซึ่งต่างให้ความสนใจในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นวีรกษัตริย์นักรบผู้ได้เต้าขึ้นมาจากสามัญชน จนก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งกษัตริย์ได้ด้วยพระปรีชาสามารถในการขับไล่อริราชศัตรูและกอบกู้บ้านเมืองให้กลับมาเป็นปึกแผ่นได้สำเร็จ ภายหลังจากที่บ้านเมืองได้แตกสลายลงไปแล้ว และยังสามารถสร้างบ้านแปงเมืองให้กลับฟื้นคืนขึ้นมาใหม่จากซากปรักหักพังจนกลายมาเป็นบ้านเมืองที่เข้มแข็งและทรงอำนาจในภูมิภาคนี้ได้อีกครั้งอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่งไม่กี่ปีในสายตาของชาวต่างชาติเหล่านั้น

พระปรีชาสามารถของสมเด็จพระเจ้าตากสินในด้านอื่นนอกจากการกู้ชาติกู้แผ่นดินและรวมชาติจนเป็นปึกแผ่นแน่นหนาแล้ว ก็ยังมีด้านกฎหมายและการปกครองที่พระองค์สามารถจะทำให้แผ่นดินกรุงธนบุรีซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแผ่นดินเกิดใหม่คล้ายใบไม้ซึ่งเพิ่งแตกยอดอ่อน แต่ไม่ใช่หญ้าอ่อนที่รอให้ใครมาเคี้ยวกินเล่นได้ง่ายๆ กลับกลายเป็นต้นกล้าที่เติบโตขึ้นจนกลายเป็นไม้ใหญ่ที่ยืนต้นแข็งแรงอย่างรวดเร็ว ท่ามกลางความยุ่งยากมากมายรอบด้านด้วยการสร้างระบบกฎหมายและการปกครองที่นำเอารูปแบบของอยุธยาเดิมมาประยุกต์ใช้จนทำให้บ้านเมืองมีความเข้มแข็งและมีระบบระเบียบสมบูรณ์ได้อย่างรวดเร็ว อาจกล่าวได้ว่าระบบปกครองในยุคสมัยกรุงธนบุรีที่ปรับปรุงมาจากสมัยอยุธยาในสมัยพระองค์นี้ก็คือรากฐานที่ต่อมาได้ถูกนำมาปรับปรุงจนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั่นเอง นอกจากนี้พระองค์ยังมีพระปรีชาด้านศิลปะและวรรณกรรมอีกด้วย ในด้านศิลปะนั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูงานช่างแขนงต่างๆหรือที่เรียกว่า “ช่างสิบหมู่” ขึ้น ไม่ให้สูญหายไปจากแผ่นดิน ทรงให้ฟื้นฟูนาฏศิลป์และดนตรีขึ้น โดยที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือการให้ตั้งคณะละครขึ้น และยังให้ประชาชนสามารถฝึกเรียนละครกันได้โดยอิสระอีกด้วย กล่าวได้ว่าจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งคณะละครที่เฟื่องฟูขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ต่อมาก็มาจากยุคสมัยธนบุรีด้วยพระดำริของพระองค์เช่นกัน และเพื่อเป็นแกนหลักในการฟื้นฟูศิลปะในด้านนี้ พระองค์ทรงนิพนธ์บทละครเรื่อง *รามเกียรติ์* ขึ้นด้วยพระองค์เองอีกด้วย

สำหรับพระปรีชาอันโดดเด่นอย่างมากอีกด้านหนึ่งซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชฟื้นฟูขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ก็คือด้านศาสนา พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมาก เมื่อทรงมองเห็นว่าพระพุทธศาสนาเกิดความอ่อนแอทั้งจากความอ่อนแอในด้านวินัยและการยึดหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านับแต่ก่อนกรุงแตกและด้วยผลของสงครามที่เกิดขึ้นครั้งนั้น จนพระสงฆ์องค์เจ้ารวมถึงวัดวาอารามต่างๆ ต่างตกอยู่ในความระส่ำระสาย พระองค์จึงให้ปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนาเป็นการใหญ่ มีการปฏิรูปวินัยสงฆ์ โดยให้จัดทำระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ถือเป็นกฎหมายสงฆ์อันเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกบนแผ่นดิน และยังมีพระดำริให้บูรณะซ่อมสร้างวัดวาอารามต่างๆ ทั่วราชอาณาจักรอีกมากมายหลายแห่งด้วย นอกจากนี้ยังให้มีการคัดลอกพระไตรปิฎกฉบับหลวงฉบับใหม่ขึ้น โดยได้รวบรวมขึ้นจากฉบับบาลีเดิมซึ่งในเวลานั้นกระจัดกระจายและสูญหายไปเป็นจำนวนมากในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าบุกเข้าเผาในครั้งนั้น โดยเมื่อคราวที่พระองค์นำทัพไปปราบชุมนุมเจ้านครที่นครศรีธรรมราชนั้น พระองค์ทรงยืมพระไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์ที่นครศรีธรรมราชเก็บรักษาไว้อย่างดีตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคตรราชขึ้นมาทำการคัดลอกที่กรุงธนบุรีด้วยฉบับหนึ่ง

ด้วยพระปรีชาสามารถและการทรงงานหลักในด้านต่างๆเช่นนี้ทั้งที่บ้านเมืองยังถือว่าไม่มีความสงบเรียบร้อยดีในช่วงเวลานั้น จึงนับเป็นความน่าอัศจรรย์อย่างยิ่งของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่พระองค์สามารถจัดหาเวลาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆเหล่านี้ขึ้นมาได้ นอกจากที่จะต้องเหน็ดเหนื่อยจากการก่อกำเนิดบ้านเมืองและการจัดการบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นแล้ว แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าพระองค์มีเวลาเพียงสั้นๆแค่ ๑๔ ปีเท่านั้น ในรัชสมัยและช่วงเวลาของอาณาจักรกรุงธนบุรีที่พระองค์ได้สร้างขึ้น แต่ก็เป็น ๑๔ ปีที่พระองค์ทรงสร้างคุณประโยชน์อันมหาศาลให้แก่บ้านเมือง โดยเฉพาะการวางรากฐานให้แก่แผ่นดินสยามหรือแผ่นดินไทยผืนนี้ พระนาม “**มหาราช**” จึงสมควรด้วยประการทั้งปวงที่ถูกหลานบนผืนแผ่นดินไทยของพระองค์ต่างขนานพระนามนี้แต่พระองค์โดยมิต้องพึงสงสัยแต่ประการใด

อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก ภูษาดี พระศาสนา
ถวายเป็นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แต่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม

ไยเนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์รี ปฏิบัติ ให้พ่อสม
เจริญสมณะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายเป็นคม รอยบาท พระศาสดา

คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยัง คู่องค์กษัตริย์
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน ๆ

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

สมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช
กษัตริย์กู้แผ่นดิน

၈၈၃၃

กรุงศรีอยุธยาต้องเสียให้แก่พม่าไปถึง ๒ ครั้ง
ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๑๑๒
ครั้งนั้นถึงแม้กรุงศรีอยุธยาจะตกเป็นเมืองขึ้นพม่า
แต่ก็ไม่ได้ถูกทำลายจนวอดวายแต่อย่างใด
กระทั่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกู้ชาติกลับมาได้
กรุงศรีอยุธยาก็สามารถกลับมารุ่งเรืองดังเดิมอีกครั้ง
นับจากนั้น ๑๔๘ ปี กรุงศรีอยุธยาก็เสียให้แก่พม่าอีกครั้ง
แต่ครั้งนี้กรุงศรีอยุธยาวอดวายเหลือเพียงซาก

เหตุการณ์ กรุงศรีอยุธยา ก่อนเสียกรุง ครั้งที่ ๒

หากจะกล่าวถึงความเสื่อมของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาแล้ว มักมีการถกเถียงกันว่าเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อใด ตามบันทึกประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ก็นักจะมีการระบุกันว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงอยุธยาตอนปลาย แต่โดยทั่วไปแล้วมักกล่าวถึงช่วงอยุธยาตอนปลายว่าเริ่มต้นตั้งแต่ **ราชวงศ์บ้านพลูหลวง** ปกครองกรุงศรีอยุธยา ราชวงศ์นี้เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๓๑ กษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์คือ **สมเด็จพระเพทราชา** ขึ้นครองราชย์จากการรัฐประหารยึดอำนาจมาจาก

สมเด็จพระเจ้าตากสิน

สมเด็จพระนารายณ์ กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่ง **ราชวงศ์ปราสาททอง** ซึ่งสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้นถือกันว่าเป็นยุคทองในด้านต่างๆของสมัยอยุธยา แม้ปลายรัชสมัยจะเกิดเรื่องมากมายจนต้องถูกพระเพทราชาอื้อรัฐประหาร แล้วตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์แทน ยุคเสื่อมของอยุธยา ก็ยังไม่น่าจะเริ่มขึ้นจากยุคสมัยของพระองค์ เพราะในรัชสมัยของพระองค์นั้นมีการฟื้นฟูหลายสิ่งหลายอย่างจากที่เป็นปัญหาขึ้นในช่วงปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงสร้างความเจริญให้กับสิ่งต่างๆเอาไว้อย่างมากมาย การจะเสื่อมสลายลงไปอย่างรวดเร็วภายในเพียงแค่เมื่อสมเด็จพระเพทราชาขึ้นมาครองอำนาจนั้นก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่สิ่งหนึ่งที่มักไม่ค่อยมีการกล่าวถึงกันก็คือความเสื่อมที่อาจสะสมมาเป็นเวลานานซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นให้เห็นอย่างชัดเจนนัก แต่แฝงตัวอยู่เป็นเวลานานแล้ว ผ่านราชวงศ์ต่างๆมาจนกระทั่งถึงราชวงศ์บ้านพลูหลวงจึงสูงอม แล้วขยายบาดแผลให้เห็นถึงความอ่อนแอขึ้น ซึ่งอาจเริ่มมาตั้งแต่ก่อนการเสียกรุงครั้งที่ ๑ แล้วก็เป็นได้ สิ่งที่ถูกกล่าวถึงนี้ก็คือปัญหาการช่วงชิงราชสมบัติซึ่งเกิดขึ้นแทบทุกยุคสมัย จนเมื่อมาถึงสมัยของราชวงศ์บ้านพลูหลวงนั้น สิ่งนี้ยังเกิดขึ้นให้เห็นอย่างชัดเจนขึ้นกว่ายุคสมัยใดจนทำให้การปกครองประเทศแทบจะหยุดนิ่ง ยิ่งเมื่อมีการแย่งชิงราชสมบัติกันเมื่อใดเหล่าข้าราชการขุนนางต่างๆก็ต้องแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเลือกข้างกันจนไม่เป็นอันทำงาน แล้วยิ่งกลายเป็นช่องว่างให้บุคคลเหล่านี้หาประโยชน์ใส่ตัวกันอย่างเอิกเกริกอีก สิ่งนี้เห็นได้อย่างชัดเจนมาในรัชสมัยของ **พระเจ้าเอกทัศ** กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวงและกรุงศรีอยุธยา กระทั่งความเสื่อมจากภายในนี้ได้กลายเป็นช่องว่างให้ข้าศึกบุกเข้ามาตีจนอยุธยาต้องถึงกาลล่มสลายลงในที่สุด ไม่ใช่เป็นเพราะข้าศึกเข้มแข็ง แต่เป็นเพราะว่าเราอ่อนแอเองต่างหาก

หากจะไล่เลียงเหตุการณ์การแย่งชิงราชสมบัติในอาณาจักรอยุธยาที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมและความอ่อนแอขึ้นจากภายในนั้น เรื่องนี้ชัดเจนมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ **สมเด็จพระนเรศวร** เสด็จสวรรคตลงแล้ว แม้ว่าหลังจากที่พระองค์สวรรคตลงแล้ว **สมเด็จพระเอกาทศรถ** ผู้เป็น

พระอนุชาจะขึ้นครองราชสมบัติต่ออย่างไม่มีปัญหาในการช่วงชิงบัลลังก์แต่อย่างใด แต่ในช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระเอกาทศธรรมนี้เองที่เริ่มมีการบ่มเพาะให้เกิดฝักฝ่ายต่างๆที่ต่อไปได้กลายเป็นกลุ่มอำนาจกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ที่จะก่อปัญหาการช่วงชิงราชสมบัติต่ออย่างไม่มีหยุดหย่อน สมเด็จพระเอกาทศธรรมนั้นทรงติดตามสมเด็จพระนเรศวรพระเชษฐาออกรบร่วมกันไม่เคยห่าง ตั้งแต่เมื่อครั้งทำสงครามประกาศอิสรภาพจากพม่าจนถึงสงครามปราบปรามเหล่าอริราชศัตรูต่างๆ พระองค์จึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการทำให้นบ้านเมืองกลับมาเป็นปึกแผ่นได้อย่างรวดเร็วและมีอาณาเขตกว้างขวางกว่ายุคสมัยใดๆ มาตั้งแต่ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรแล้ว เมื่อสมเด็จพระเอกาทศธรรมทรงขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระนเรศวรพระเชษฐาแล้วนั้น รัชสมัยของพระองค์นับเป็นสมัยแรกที่แผ่นดินเกิดความสงบสุขขึ้น นับจากอยุธยาเปิดศึกกับพม่ามาเป็นเวลายาวนานจนกระทั่งเสียกรุงครั้งที่ ๑ ให้แก่พม่าในสมัยของ **สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และ สมเด็จพระมหาธรรมราชา** ในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ นับแต่นั้นบ้านเมืองก็แตกแยกและกลายเป็นเมืองขึ้นของพม่าเป็นเวลา ๑๕ ปี จนกระทั่งสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพจากพม่าในปี พ.ศ. ๒๑๒๗ จากนั้นจึงเข้าทำสงครามกับพม่าอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้ง ทั้งยังปราบปรามอริราชศัตรูต่างๆจนหมดสิ้นอีกด้วย ซึ่งแม้แต่พม่าที่เคยเป็นศัตรูมาช้านาน ก็เกิดความอ่อนแอจากความแตกแยกทางการเมืองภายใน และแตกออกเป็นอาณาจักรต่างๆจนรวมกันไม่ได้ การศึกทางด้านนี้จึงว่างลงไปโดยปริยาย พอล่วงมาถึงรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศธรรมจึงไม่ต้องห่วงเรื่องการศึกษาสงครามมากนัก พระองค์จึงเดินทางไปจัดการกับกิจการภายในให้เข้มแข็งมั่นคง มุ่งปรับปรุงระบบบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองจากที่เคยหยุดนิ่งด้วยผลของศึกสงครามเป็นเวลายาวนาน ในยุคสมัยของสมเด็จพระเอกาทศธรรมนี้แม้ว่าจะว่างจากการศึกสงคราม แต่พระองค์ก็ยังเล็งเห็นถึงความสำคัญในการเตรียมพร้อมกองทัพไว้เพื่อป้องกันข้าศึกุกรานต่อไป โดยจัดการปรับปรุงรูปแบบกองทัพและปฏิรูปหลายสิ่งหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเริ่มก่อตั้งกองทหารอาสาชาวต่างชาติขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยนี้ เช่นกองทหารอาสาฝรั่ง แวก และญี่ปุ่น เป็นต้น

แม้ว่าจะมีชาวต่างชาติเข้ามาช่วยรบอยู่ในกองทัพก่อนหน้านี้แล้ว แต่ก็เข้ามาในลักษณะทหารรับจ้างอย่างไม่เป็นทางการ พระองค์จึงได้ปรับระบบกองทัพให้ชาวต่างชาติเหล่านั้นเข้าสังกัดกรมกองเป็นการถาวร โดยจัดตั้งขึ้นเป็นกองทหารอาสาชาติต่างๆ แบ่งเอาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสิ่งนี้ยังได้รับการสืบทอดต่อกันมาจนยุคปลายอยุธยาอีกด้วย ในยุคนั้นมีเหตุการณ์สำคัญอยู่เหตุการณ์หนึ่งที่ถูกบันทึกไว้ด้วย คือกรณีการสิ้นพระชนม์ของ **เจ้าฟ้าสุทัศน์** โอรสองค์โตของสมเด็จพระเอกาทศรถซึ่งมีตำแหน่งเป็นอุปราชปกครองเมืองพิษณุโลกที่เสวยยาพิษจนสิ้นพระชนม์ เมื่อสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จสวรรคต **เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์** อนุชาของเจ้าฟ้าสุทัศน์จึงต้องขึ้นมาเป็นกษัตริย์แทน จากจุดนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการแย่งชิงบัลลังก์ขึ้น และมีการแย่งชิงบัลลังก์ต่อมาอีกแทบจะทุกสมัย

กรณีของเจ้าฟ้าสุทัศน์นั้นในพงศาวดารบันทึกไว้ค่อนข้างจะคลุมเครือมาก โดยเล่าเพียงว่า “เจ้าฟ้าสุทัศน์ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเอกาทศรถเพื่อทูลขอพิจารณาคนออก สมเด็จพระเอกาทศรถจึงตรัสว่าจะเป็นคนนอกหรือ เป็นเหตุให้เจ้าฟ้าสุทัศน์เกิดเกรงกลัวพระอาญาจากพระบิดา เมื่อกลับจากเข้าเฝ้ากลับมา ยังวังของตนแล้ว พระองค์จึงเสวยยาพิษและเสด็จสวรรคตลง” เรื่องนี้มีการตีความกันมาก โดยเฉพาะคำว่า “คนนอก” นั้นหมายถึงอะไร มีการสันนิษฐานกันว่าคำนี้อาจหมายถึงผู้ที่ต้องพระอาญาหรือ “คนออกจากคุก” แต่ส่วนใหญ่สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง “คนของตน” หรือข้าทาสบริวารมากกว่า จึงมีการตีความกันว่าเจ้าฟ้าสุทัศน์คงจะไปทูลขอคนหรือข้าทาสบริวารกับสมเด็จพระเอกาทศรถโดยเห็นว่าข้าทาสตนมีไม่เพียงพอ แต่เกิดความเข้าใจผิดกันว่าจะมีการส่งสมไพร่พล เพราะเมืองพิษณุโลกนั้นถือเป็นเมืองหลวงรองมาตั้งแต่สมัย **สมเด็จพระมหาธรรมราชา** พระบิดาของสมเด็จพระนเรศวร และสมเด็จพระเอกาทศรถแล้ว พระองค์จึงอาจคิดระแวงพระโอรสว่าอาจคิดการใหญ่ แต่ก็ยังมีข้อสันนิษฐานถึงเหตุการณ์ดังกล่าวแตกต่างออกไป โดยมีการนำหลักฐานมา

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่อุทยานราชภักดี หัวหิน

สมเด็จพระเจ้าตากสิน

จากจดหมายของฝรั่งชาวฮอลันดาซึ่งเข้ามาค้าขายในอยุธยาเวลานั้น เล่าเรื่องของเจ้าฟ้าสุทัศน์ว่า เวลานั้นมีเหตุการณ์ที่พวกญี่ปุ่นไปก่อเหตุรบกวนภายในเมืองเพชรบุรีจนถูกขับไล่ออกมา พวกญี่ปุ่นจึงหนีมาอยู่ยังเมืองบางกอกหรือธนบุรี ในเวลานั้น แล้วตั้งกลุ่มตั้งก๊กเป็นอิสระขึ้นนอกก่อกองความเดือดร้อน ส่วนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็กลับปล่อยปละเรื่องนี้ เจ้าฟ้าสุทัศน์จะเข้าจัดการแต่ไม่มีกำลัง จึงวางอุบายให้ทางล้านช้างนำทัพเข้ามาจนถึงลพบุรี แต่กองทัพเมืองหลวงยกไปต้านเอาไว้ ล้านช้างจึงต้องยกกลับ เรื่องนี้มีการนำมาผู้กับเหตุการณ์เจ้าฟ้าสุทัศน์เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถว่า เป็นเพราะพระองค์ไปทูลขอคนเพื่อจะยกไปจัดการกับชาวญี่ปุ่นกลุ่มนั้นหรือไม่ เมื่อไม่ได้จึงไปคิดแผนขอกองทัพจากล้านช้างยกเข้ามาแทน แต่ด้านสมเด็จพระเอกาทศรถเกิดเข้าใจผิดจึงนำทัพออกไปขับไล่กลับล้านช้างไป เมื่อแผนล้มเหลวเจ้าฟ้าสุทัศน์จึงถูกสงสัยว่าจะก่อกบฏ ด้วยเหตุนี้หรือไม่เจ้าฟ้าสุทัศน์จึงเสวยยาพิษ

เมื่อเจ้าฟ้าสุทัศน์สิ้นพระชนม์ลงแล้วตำแหน่งอุปราชจึงได้ตกแก่เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์โอรสองค์รองของสมเด็จพระเอกาทศรถ แต่เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์นั้นตามบันทึกต่างๆระบุว่าพระองค์มีพระเนตรเพียงข้างเดียวจากการประจวบเมื่อครั้งที่ทรงพระเยาว์ มีพระทัยอ่อนแอและไม่สนใจงานบ้านงานเมืองเท่าใดนัก สิ่งนี้จึงเป็นอุปสรรคสำหรับการจะขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ต่อไป แต่สมเด็จพระเอกาทศรถก็ไม่มีตัวเลือกแล้ว เนื่องจากพระโอรสที่ประสูติแต่พระอัครมเหสีมีเพียงเจ้าฟ้าสุทัศน์ และเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์เท่านั้น เมื่อสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จสวรรคตลงในปี พ.ศ. ๒๑๕๓ พระศรีเสาวภาคย์จึงขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อ และในสมัยของพระศรีเสาวภาคย์นี้เองที่เกิดเรื่องรบกวนขึ้นจนนำไปสู่การก่อรัฐประหาร หลังจากพระองค์ครองราชย์เพียงไม่นานก็ได้เกิดเหตุร้ายขึ้น โดยในพงศาวดารนั้นเล่าว่ามีพวกญี่ปุ่นซึ่งเข้ามาค้าขายในอยุธยากลับมีพฤติกรรมเป็นโจรบุกเข้าปล้นชาวบ้าน และเหิมเกริมถึงกับบุกเข้าไปในวังหลวงได้สำเร็จ แล้วจับตัวสมเด็จพระศรีเสาวภาคย์ไว้เป็นตัวประกัน โดยบังคับให้พระองค์ให้สัตย์สาบานว่าจะไม่ทำร้ายพวกตนก่อนที่จะลงเรือหลบหนีออกไปทางปากน้ำ โดยได้กุมสมเด็จพระสังฆราชเป็นตัวประกันด้วย แต่เหตุการณ์นี้ถูกเล่าเอาไว้

ในบันทึกอื่นๆแตกต่างออกไป โดยกล่าวว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพราะพระศรีเสาวภาคย์ไม่มีความมั่นคงจนถูกขุนนางกลุ่มหนึ่งเป่าหูให้เกิดความระแวงว่าพวกทหารอาสาญี่ปุ่นคิดการกบฏ จึงออกคำสั่งประหารหัวหน้าทหารอาสาญี่ปุ่นผู้หนึ่งจนทำให้พวกทหารอาสาญี่ปุ่นเกิดความไม่พอใจ บุกเข้าไปวังหลวงจับกุมสมเด็จพระศรีเสาวภาคย์และพวกขุนนางที่คอยยุยง แล้วสังหารขุนนางเหล่านั้นลงทั้งหมด จากนั้นก็จึงแอบอ้างอำนาจกษัตริย์ไปชมชู้ชู้ตริตริทรัพย์สินชาวบ้านจนเดือดร้อนไปทั่ว ไม่ว่าเหตุการณ์นี้มีต้นสายปลายเหตุเป็นเช่นไรก็ทำให้เห็นถึงความอ่อนแอของพระศรีเสาวภาคย์ได้เป็นอย่างดี จนในที่สุดเมื่อครองราชย์ได้เพียงปีเศษจึงถูก **จมีนศรีสรักษ์** ที่มีตำแหน่งมหาเล็กหุ้มแพรทำการยึดอำนาจ แล้วจึงเชิญ **พระศรีศิลป์** ซึ่งเป็นโอรสสมเด็จพระเอกาทศรถกับพระสนมองค์หนึ่งขึ้นเป็นกษัตริย์แทน แล้วจึงสำเร็จโทษพระศรีเสาวภาคย์ที่วัดโคกพระยาในปี พ.ศ. ๒๑๕๔

สำหรับจมีนศรีสรักษ์นั้นมีประวัติค่อนข้างจะซับซ้อน และยังเป็นผู้ที่มิชอบทาบอยู่เบื้องหลังบัลลังก์กษัตริย์ถึง ๓ พระองค์นับจากพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมาอีกด้วย กระทั่งในที่สุดก็เป็นผู้ล้ม **ราชวงศ์สุโขทัย** อันเป็นราชวงศ์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยสมเด็จพระมหาธรรมราชา พระบิดาของสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถลง แล้วก่อตั้งราชวงศ์ใหม่ขึ้นคือ **ราชวงศ์ปราสาททอง** ส่วนพระศรีศิลป์นั้นมีอีกพระนามหนึ่งคือ **พระอินทราชา** เมื่อขึ้นสืบตำแหน่งกษัตริย์แล้วทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม** กษัตริย์ลำดับที่ ๕ แห่งราชวงศ์สุโขทัย ก่อนที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์นั้นพระองค์ทรงผนวชเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์เป็น **พระพิมลธรรมอนันตปริษา** ร่ำเรียนพระไตรปิฎกจนแตกฉานและมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ซึ่งหนึ่งในลูกศิษย์คนสำคัญของพระศรีศิลป์ก็คือจมีนศรีสรักษ์นั่นเอง การเข้ายึดอำนาจจากพระศรีเสาวภาคย์ครั้งนั้นเพราะต้องการยกให้พระอาจารย์ของตนขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง จึงอาศัยโอกาสที่พระศรีเสาวภาคย์ไม่เป็นที่พอใจของเหล่าขุนนางส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดกรณีที่ถูกกลุ่มพ่อค้าญี่ปุ่นหรือทหารอาสาญี่ปุ่นก็ตามบุกวังหลวงครั้งนั้น ก็ยิ่งจะทำให้พระศรีเสาวภาคย์ถูกตั้งข้อกังขาถึงความสามารถในการ

สมเด็จพระเจ้าตากสิน

ปกครองบ้านเมืองของพระองค์มากขึ้นไปอีก จึงออกรวบรวมกลุ่มขุนนางและ
สะสมกำลังทหารนัดแนะกันบุกเข้ายึดอำนาจจากพระศรีเสาวภาคย์ แล้วจึงไป
เชิญพระศรีศิลป์ลาผนวชออกมาเพื่อขึ้นครองราชย์

ในสมัยของพระเจ้าทรงธรรมนี้ จากการที่พระองค์ครองเพศสมณะมา
ก่อน จึงทำให้สนใจในด้านศาสนาเป็นพิเศษ ตลอดรัชกาลของพระองค์นี้จึงมุ่ง
ไปในทางทำนุบำรุงศาสนา ชำระพระไตรปิฎก บูรณะ ซ่อม สร้างวัดและอาราม
ใหม่ๆ ขึ้นอีกมากมาย ซึ่งมณฑปพระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรีก็ถูกสร้างขึ้นใน
สมัยของพระองค์ เมื่อมีผู้บรายนพระพุทธรูปแล้วเข้าถวายความแก่พระองค์
ให้ทรงทราบ พระเจ้าทรงธรรมจึงเสด็จไปทอดพระเนตรแล้วรับสั่งให้จัดสร้าง
พระมณฑปครอบรอยพระพุทธรูปไว้ให้ผู้คนขึ้นไปสักการบูชา นอกจากนี้ใน
สมัยพระเจ้าทรงธรรมยังถือว่าเป็นยุคทองของเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตอีก
ด้วยเช่นกัน ส่วนในด้านการทหารกลับตรงข้ามกัน เนื่องจากพระองค์ไม่โปรด
การรบ ในสมัยพระองค์กองทัพจึงมีความอ่อนแอ เขตแดนที่เคยขึ้นกับอยุธยา
ซึ่งพิชิตมาได้ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรต่างเริ่มแยกตัวออกไปในสมัยนี้ เช่น
กัมพูชา ซึ่งหลังจากสมเด็จพระนเรศวรตี *กรุงละแวก* เมืองหลวงกัมพูชาช่วง
เวลานั้นแตกแล้วจึงได้นำตัว **พระศรีสุริโยพรรณ** อนุชา **นักพระสัถยา** กษัตริย์
กัมพูชา กับ **พระชัยเจษฎา** โอรสพระศรีสุริโยพรรณมาเป็นตัวประกันที่อยุธยา
จากนั้นกลุ่มขุนนางและทหารกัมพูชาที่หลบหนีไปก็ไปตั้งเมืองหลวงแห่งใหม่
คือ *กรุงศรีสุนทร* แต่ก็เกิดความวุ่นวายเรื่อยมากระทั่งบ้านเมืองไร้กษัตริย์ มี
เพียง **พระเทวีกษัตริย์** ซึ่งเป็นมาตุจฉาหรือป้าของนักพระสัถยาดูแลอยู่เท่านั้น
พระนางจึงทูลขอพระศรีสุริโยพรรณกับพระชัยเจษฎากลับคืนจากสมเด็จพระ
นเรศวรในปี พ.ศ. ๒๑๔๕ เพื่อที่จะกลับไปเป็นกษัตริย์ พระองค์ก็ทรงยินยอม
แต่กัมพูชาจะต้องให้สัตย์สาบานว่าจะยอมอ่อนน้อมต่ออยุธยาไม่คิดแข็งข้อ
อีก พระศรีสุริโยพรรณจึงขึ้นเป็นกษัตริย์ศรีสุนทรและต่อมาก็สืบทอดตำแหน่ง
ให้แก่พระชัยเจษฎาโอรส พอถึงปี พ.ศ. ๒๑๖๒ พระชัยเจษฎาก็มีคำสั่งให้ย้าย
เมืองหลวงอีกครั้งไปที่ *กรุงอุดมชัย* ตรงกับสมัยของพระเจ้าทรงธรรม และใน
ช่วงนี้เองที่กัมพูชาถือโอกาสปลดตัวเองออกจากอำนาจอยุธยาอีกครั้ง

I U D E A

ภาพกรุงศรีอยุธยา วาดโดยชาวตะวันตก

ส่วนทางด้านเชียงใหม่นั้นก็ออกจากอำนาจของอยุธยาในรัชสมัยนี้เช่นกัน เมื่อ **พระเจ้าอโนเพตลุน** ขึ้นเป็น **พระเจ้าอังวะ** กษัตริย์พม่าในเวลานั้น จึงต้องการรวบรวมเขตแดนที่เสียไปกลับคืนมาอีกครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๑๕๘ พระเจ้าอโนเพตลุนจึงเข้าตีเชียงใหม่ ซึ่งในเวลานั้น **พระฮ้อย** หรือ **มองฮอยเทา** โอรส **นรธาเมงสอ** เจ้าครองนครเชียงใหม่ที่ยอมสวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระนเรศวรในคราวสงครามประกาศอิสรภาพ ได้ขึ้นเป็นเจ้าครองนครเชียงใหม่สืบต่อไม่อาจต้านทานทัพอังวะได้จึงถูกจับและถูกสำเร็จโทษ เชียงใหม่และหัวเมืองล้านนาจึงต่างตกอยู่ในอำนาจของพระเจ้าอังวะอีกครั้งในปีนั้น ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีเมืองทวายและตะนาวศรีด้วยเช่นกันที่ถูกพระเจ้าอโนเพตลุนยึดคืนไปได้ แต่ถึงแม้พระเจ้าทรงธรรมจะอ่อนแอทาง

สมเด็จพระเจ้าตากสิน

ด้านการทหารอย่างไร ทางด้านการค้าขายกลับเจริญรุ่งเรือง ในสมัยพระองค์นี้มีชาวต่างชาติมากมายหลายชาติเดินทางเข้ามาอยุธยาเพื่อติดต่อค้าขายจนทำให้อยุธยามีชื่อเสียงในด้านการเป็นเมืองท่าค้าขายซึ่งชาวต่างชาติรู้จักกันดีอีกแห่งหนึ่งในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลายเป็นดินแดนเผชิญโชคที่ดึงดูดชาวต่างชาติชาติต่างๆให้หลั่งไหลเข้ามาแสวงหาโอกาสทำธุรกิจการค้าและเผชิญโชคกันเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ ยามาตะ นางามาสะ ซามูไรที่มาจาก กรุงเอโดะ เมืองหลวงญี่ปุ่นเวลานั้น ซึ่งเข้ามาเผชิญโชคที่กรุงศรีอยุธยาแล้วต่อมากิจสมัครเข้าอยู่ในกองทหารอาสาญี่ปุ่น จากนั้นก็ได้ดิบได้ดีไต่เต้าขึ้นจนมีบรรดาศักดิ์เป็น ออกญาเสนาภิมุข และมีบทบาทเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าทรงธรรมอย่างมากจนเป็นที่ริษยาของข้าราชการฝ่ายไทยกันถ้วนทั่วและออกญาเสนาภิมุขนี้เองที่ต่อมาได้เป็นมือเป็นไม้ให้แก่เจมส์คริสตรัคซ์ในการกระทำการต่างๆ

พระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๑๗๑ ก็เกิดเหตุการณ์การแย่งชิงราชสมบัติกันขึ้นมาอีกจนได้ ระหว่าง พระเชษฐาธิราช โอระสองค์โตของพระเจ้าทรงธรรม กับ พระพันปีศรีศิลป์ ผู้ซึ่งเป็นอนุชาพระเจ้าทรงธรรม และเป็นปิตุลาหรืออาของพระเชษฐาธิราช แต่จากหลักฐานบางแห่งกล่าวว่าพระพันปีศรีศิลป์เป็นโอรสอีกองค์หนึ่งของพระเจ้าทรงธรรมและยังอนุชาของพระเชษฐาธิราชอีกด้วย และยังได้กล่าวถึงเหตุการณ์แย่งชิงราชสมบัติครั้งนั้นต่างกันไปอีกด้วย สำหรับหลักฐานด้านที่กล่าวว่าพระพันปีศรีศิลป์เป็นอนุชาของพระเจ้าทรงธรรมบันทึกว่า หลังจากที่ได้เจมส์คริสตรัคซ์ช่วงชิงบัลลังก์จากสมเด็จพระศรีเสาวภาคย์แล้วจึงทูลเชิญพระเจ้าทรงธรรมขึ้นเป็นกษัตริย์นั้น พระเจ้าทรงธรรมได้ให้พระพันปีศรีศิลป์อนุชาขึ้นเป็นอุปราช ซึ่งมีสิทธิ์ขึ้นเป็นกษัตริย์ลำดับต่อไป แต่เมื่อพระองค์สวรรคตลงก็กลับให้โอรสคือพระเชษฐาธิราชขึ้นเป็นกษัตริย์แทน จึงเกิดการช่วงชิงบัลลังก์กันขึ้น ส่วนทางด้านที่กล่าวว่าพระพันปีศรีศิลป์เป็นโอรสพระเจ้าทรงธรรมได้เล่าถึงเหตุการณ์ช่วงนั้นว่า สืบเนื่องจากพระเจ้าทรงธรรมไม่ทรงตั้งตำแหน่งรัชทายาทไว้อย่างชัดเจน พอสวรรคตจึงเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างขุนนางสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการให้พระเชษฐา

ธิดาขึ้นเป็นกษัตริย์ ส่วนอีกฝ่ายนั้นเห็นว่าพระพันปีศรีศิลป์เหมาะสมกว่า แต่ความขัดแย้งทั้งหมดก็ยุติลง เมื่อจมีนศรีสรักษ์ผู้กระทำรัฐประหารยึดอำนาจแล้วเชิญพระเจ้าทรงธรรมขึ้นเป็นกษัตริย์มาครั้งหนึ่งแล้ว และมีตำแหน่งเป็น **ออกญาศรีวรวงศ์** ในเวลานั้นได้กระทำรัฐประหารซ้ำอีกครั้ง จับกุมพระพันปีศรีศิลป์ พร้อมทั้งขุนนางที่สนับสนุนพระองค์ทั้งหมดไปสำเร็จโทษ แล้วจึงเชิญพระเชษฐาธิดาขึ้นเป็นกษัตริย์ แต่ก็ยังมีบันทึกอื่นอีกที่กล่าวถึงความขัดแย้งครั้งนี้แตกต่างออกไป โดยกล่าวว่าก่อนที่จะพระเจ้าทรงธรรมจะสวรรคตนั้นได้มีการสั่งเสียเอาไว้กับจมีนศรีสรักษ์หรือออกญาศรีวรวงศ์ว่าพระองค์ต้องการที่จะให้พระเชษฐาธิดาขึ้นซึ่งมีพระชนม์เพียง ๑๓ พรรษา ขึ้นสืบตำแหน่งกษัตริย์ต่อไป แต่เรื่องนี้ค้านกับเสียงของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลายซึ่งเห็นว่าพระพันปีศรีศิลป์ซึ่งเป็นอนุชาพระเจ้าทรงธรรมขึ้นเป็นกษัตริย์ จะเหมาะสมกว่าด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิ เมื่อเป็นที่ตกลงกันไม่ได้เช่นนี้ออกญาศรีวรวงศ์จึงต้องทำตามที่พระเจ้าทรงธรรมสั่งเสีย โดยไปสมคบคิดกับออกญาเสนาภิมุขเจ้ากรมทหารอาสาญี่ปุ่นจัดการกับขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายที่สนับสนุนพระพันปีศรีศิลป์ลงจนสิ้น แล้วออกอุบายลวงพระพันปีศรีศิลป์ ซึ่งในเวลานั้นยังทรงผนวชอยู่ให้ลาสิกขาออกมา โดยนำตัวพระองค์ไปกักขังไว้ในหลุมลึกที่ขุดเอาไว้ให้ทอดข้าวอดน้ำจนสิ้นพระชนม์ลงไปเอง แต่เคราะห์ยังไม่ถึงที่ มีทหารฝ่ายของพระองค์ได้ไปช่วยไว้ทัน แล้วพาพระองค์ไปหลบซ่อนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี และกะเกณฑ์ไพร่พลจนมีมากพอจึงยกมาหมายเข้ายึดกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ถูกทัพของออกญาศรีวรวงศ์และออกญาเสนาภิมุขปราบลงจนสำเร็จ แล้วจับตัวกลุ่มผู้ต่อต้านไปประหารทั้งหมด ส่วนพระพันปีศรีศิลป์ก็ถูกนำไปสำเร็จโทษที่วัดโคกพระยา

ภายหลังจากกำจัดกลุ่มพระพันปีศรีศิลป์ลงได้แล้ว ออกญาศรีวรวงศ์ก็ได้เชิญพระเชษฐาธิดาขึ้นเป็นกษัตริย์ และด้วยผลงานครั้งนี้พระเชษฐาธิดาจึงตั้งออกญาศรีวรวงศ์ขึ้นเป็น **เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์** เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในอยุธยาเนื่องจากคุมกองทัพทั้งหมดเอาไว้ในมือแต่ผู้เดียว แต่เมื่อมอบอำนาจทางทหารอันใหญ่โตให้แก่เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์เช่นนี้แล้ว ต่อมาพระเชษฐาธิดาก็เกิดระแวงว่าจะคิดแย่งบัลลังก์ของพระองค์ไปครองเสียเอง

สมเด็จพระเจ้าตากสิน

เรื่องนี้มีขุนนางฝ่ายซึ่งไม่ชอบเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยอยู่ไม่ได้ขาด จนเมื่อครองราชบัลลังก์ได้ ๔ เดือน มารดาของเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยถึงแก่กรรม มีการจัดงานปลงศพกันอย่างเอิกเกริก บรรดาขุนนางก็ไปร่วมงานกันอย่างคับคั่ง พอวันต่อมาเมื่อสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเสด็จประพาสเมืองมัญจาคีรี ได้ทอดพระเนตรเห็นขุนนางที่ไปร่วมงานปลงศพ มารดากันจนตึกจนดิน พระองค์ก็รู้สึกสงสารโศกเศร้าในใจ จึงมีพระบัญชาให้เรียกขุนนางเหล่านั้นมาพบ แต่พวกขุนนางก็กลัวไปขอพึ่งบารมีของเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อย จึงทำให้พระองค์ยิ่งเกิดความระแวงเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยมากขึ้นไปอีก การวัดบารมีกันระหว่างกษัตริย์กับเจ้าพระยาเช่นนี้ดำเนินมาปีเศษ โดยมีคนใกล้ชิดกษัตริย์คอยเป่าหูพระองค์เรื่อยๆว่าเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยมีไม่วางหน้าพระองค์ ในที่สุดก็ถึงกับให้ร้ายเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยว่าซ่อนอาวุธกำลังไว้เตรียมบุกวังหลวงแล้วจะบีบบังคับพระองค์ลงจากบัลลังก์ พระเชษฐาธิราชก็หลงเชื่อ สั่งให้ทหารวังเตรียมกำลังไว้ให้พร้อม คิดล่อเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยเข้ามาในวังแล้วจะฆ่าทิ้งเสีย แต่แผนการนี้ล่วงรู้ถึงหูเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยก่อน จึงได้ชิงลงมือเตรียมกองทัพแล้วประกาศว่าหากเจ้าอยู่หัวจะให้เราบฏ เราจะยกทัพแล้วจึงนำกองทัพบุกเข้าไปในวัง เมื่อถึงตอนนี้เหล่าขุนนางเกินกว่าครึ่งได้เข้ามายืนอยู่ข้างเดียวกับเจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยแล้ว แล้วสมเด็จพระเชษฐาธิราชจึงถูกจับกุมและนำไปสำเร็จโทษที่วัดโคกพระยาอีกพระองค์หนึ่ง เหตุการณ์ตอนนี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๑๗๒ สมเด็จพระเชษฐาธิราชเมื่อถูกสำเร็จโทษนั้น พระชนมายุยังไม่ครบ ๑๕ พรรษา

ภายหลังจากยึดอำนาจสำเร็จแล้วเหล่าขุนนางต่างต้องการที่จะถวายตำแหน่งกษัตริย์ให้แก่เจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อย แต่เจ้าพระยาโกษาธิบดีโหมค้อยปฏิเสธ เนื่องจากเวลานั้นก็ยังมีเชื้อสายพระเจ้าทรงธรรมอีกพระองค์คือ พระอาทิตย์วงศ์ อนุชาพระเชษฐาธิราช หากขึ้นเป็นกษัตริย์เวลานั้นจะไม่สง่างาม ขุนนางที่ไม่ชอบอาจหาเรื่องครหาขึ้นมาอีกได้ว่าแย่งชิงบัลลังก์เพื่อตนเอง จึงเชิญพระอาทิตย์วงศ์ขึ้นเป็นกษัตริย์ลำดับต่อไป ซึ่งในเวลานั้นพระอาทิตย์วงศ์มีพระชนมายุเพียง ๙ พรรษาเท่านั้น แต่ก็ทราบกันดีว่าเป็นกษัตริย์เพียงในนาม

เนื่องจากเจ้าพระยาโกโหมร้งตำแหน่งผู้สำเร็จราชการจึงกุมอำนาจเอาไว้ในมือทั้งหมด แต่พระอาทิตย์วงศ์ก็นั่งบัลลังก์เพียงแค่ ๓๘ วันเท่านั้น ก็เพราะความทรงพระเยาว์เกินไปนั่นเอง วันๆเอาแต่กินกับนอนและเที่ยวเล่น จนบางครั้งก็ก่อเรื่องก่อราวจนุ่นวายกันทั้งวังเหมือนกับเด็กทั่วๆไป เมื่อเป็นเช่นนี้เหล่าขุนนางจึงเห็นว่าจะเป็นผู้สมควรต่องานราชการในภายภาคหน้า จึงรวมตัวกันยื่นความจำนงขอปรึกษาราชการกับเจ้าพระยาโกโหมสุริยวงศ์ ว่าควรถอดถอนพระอาทิตย์วงศ์ออกจากตำแหน่งเสีย แล้วพร้อมใจกันมอบตำแหน่งกษัตริย์ให้แก่เจ้าพระยาโกโหมสุริยวงศ์ขึ้นนั่งบัลลังก์แทน และเมื่อถึงเวลานี้เจ้าพระยาโกโหมสุริยวงศ์เห็นว่าสมควรแก่เวลาแล้ว ก็จึงได้รับเอาไว้ แล้วจึงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งราชวงศ์ใหม่คือ **ราชวงศ์ปราสาททอง** ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง** ในปี พ.ศ. ๒๑๗๒ จึงเท่ากับเป็นการสิ้นสุดอายุของราชวงศ์สุโขทัยลงไปในปีนั้นด้วยเช่นกัน

ราชวงศ์ใหม่ในวังวนเดิม

ภายหลังจากสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงขึ้นครองบัลลังก์กษัตริย์อยู่ช้านานแล้ว พระองค์ก็ยังให้พระอาทิตย์วงศ์ประทับอยู่ในวังหลวงต่อไปพร้อมกับพระพี่เลี้ยง แต่ต่อมาก็ถูกขับออกจากวังหลวงในปี พ.ศ. ๒๑๗๖ สาเหตุนั้นกล่าวไว้ในพงศาวดารว่า ในขณะที่พระเจ้าปราสาททองเสด็จไปนมัสการ **พระศรีสรรเพชญ์ดาญาณ** องค์พระประธานใน **วัดพระศรีสรรเพชญ์** พระอารามหลวงในพระบรมมหาราชวัง แล้วเห็นพระอาทิตย์วงศ์ขึ้นไปนั่งห้อยเท้าอยู่บนกำแพงแก้วแล้วทำท่าทำทางคล้ายลบหลู่พระองค์ พระเจ้าปราสาททองจึงสั่ง